

політичному дискурсі та аналіз потенційно-множинних оцінних інтерпретацій головних концептів на матеріалі різних мов.

Література

- Бессонова Л.Е. Коммуникативные аспекты политического дискурса // Ученые записки ТНУ им. В.И.Вернадского. Т. 16 (55). - № 1: Филологические науки. - Симферополь, 2004. - С. 22-27. Коваль Н.М. Метафора як один із образно-експресивних засобів мови у системі іспаномовного суспільно-політичного дискурсу // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. - К.: КНУ. - 2004. - Вип. 3. - С. 107-113. Кунцевич С.Е. Психологические аспекты политического дискурса / С.Е. Кунцевич // Вестник Минского гос. лингвист. ун-та. Сер. 1, Филология. - 2005. - № 4 (20). - С. 37-50. Попова Н.М. Сучасний іспаномовний суспільно-політичний дискурс: лінгвопрагматичний аспект 2004 года / Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.05 / Н.М. Попова; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - К., 2004. - 20 с. - укр. Третьякова Г.Н. Ментальная схема «свой мир» / Г.Н. Третьякова // Методология исследования политического дискурса: Актуальные проблемы содержательного анализа общественно-политических текстов: сб. науч. трудов / Белгосуниверситет; под общ. ред. И.Ф. Ухановой-Шмыговой. - Вып. 1. - Минск, 1998. - С. 145-150. Уханова-Шмыгова И.Ф. Каузальный анализ политического текста / И.Ф. Уханова-Шмыгова // Методология исследования политического дискурса: Актуальные проблемы содержательного анализа общественно-политических текстов: сб. науч. трудов / Белгосуниверситет; под общ. ред. И.Ф. Ухановой-Шмыговой. - Вып. 1. - Минск, 1998. - С. 45-52. Bell V. Negotiation in the workplace: The view from a political linguist // A. Firth ed. The discourse of negotiation: Studies of language in the workplace. - Oxford etc.: Pergamon, 1995. - P. 41-58. Janussek F. ed. Politische Sprachwissenschaft: Zur Analyse von Sprache als kultureller Praxis. - Opladen: Westdeutscher Verlag, 1985. - S. 207-232. Morik K. Überzeugungssysteme der Künstlichen Intelligenz: Validierung vor dem Hintergrund linguistischer Theorien über implizite Äußerungen. - Tübingen: Niemeyer, 1982.

ПРИСЯЖНИК Л.Ф.

(Київський національний лінгвістичний університет)

РИТМІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ЯК ЗАСІБ ВТІЛЕННЯ ЗМІНЕНИХ СТАНІВ СВІДОМОСТІ

*Ритм – це не що інше, як загадкова гармонія
між частиною і цілим, яка створює те,
що називається життям ...*

У статті розглядається явище змінених станів свідомості в художній семантиці. Проведений лінгвостилістичний аналіз показав, що змінені стани свідомості переважно репрезентуються в художньому тексті шляхом варіативності його ритмічних моделей. Дослідження виконано у межах лінгвопсихологічного підходу.

Ключові слова: змінені стани свідомості, ритм, лінгвопсихологія.

Присяжнюк Л.Ф. Ритмическая организация художественного текста как средство воплощения измененных состояний сознания. В статье рассматривается явление измененных состояний сознания в художественной семантике. Проведенный лингвостиллистический анализ показал, что измененные состояния сознания находят свое воплощение в художественном тексте главным образом посредством вариативности его ритмических моделей. Исследование выполнено в рамках лингвопсихологического подхода.

Ключевые слова: измененные состояния сознания, ритм, лингвопсихология.

Prisjahnjuk L.F. Rhythmical Patterns of a Literary Text as a Means of Altered States of Consciousness Presentation. The article focuses on the phenomenon of altered states of consciousness from the perspective of literary semantics. The linguistic analysis provided shows that altered states of consciousness are mainly represented through variations in rhythmical patterns of the literary text. The research is based on theoretical assumptions of linguopsychology.

Key words: altered states of consciousness, rhythm, linguopsychology.

Дж. Голсуорсі “Туманні думки про мистецтво”

Однією з характерних рис сучасної філології є широкий спектр наукових шкіл, які відрізняються одна від одної предметом, завданнями, методами дослідження тощо. Проте незважаючи на таку різноманітність підходів до вивчення художньої семантики, можна виокремити проблеми, які є предметом зацікавлення низки сучасних філологічних напрямів. Серед них варто зазначити проблему розкриття зв'язку тексту з когнітивною та емоційною сферами людського буття [Tsur 1992; Тернер 1995; Воробйова 2008], що зумовлює необхідність встановлення особливостей художнього відображення емоцій і інших явищ, пов'язаних з психічною діяльністю людини, зокрема, свідомістю та її станами.

Погляд на текст як на відкриту цілісну саморегульовану систему [Тарасенко 2009], що базується на інтерсеміотичності, тобто на поєднанні різних семіотичних кодів (візуальних, аудіальних, оптичних, ольфактивних та ін.) [Вороб'єва 2010, с. 47-48], пояснює інтерес до вивчення внутрішніх механізмів саморегулювання тексту. Одним з таких засобів створення багатовимірності, об'ємності художнього тексту є його ритм [Гиршман 1982; Бишук 2003; Tsur 1992, с. 445]. Саме ритм має здатність “підлаштовуватися під роботу мозку та слугувати збуджувачем і підсилювачем певних психічних

функцій” [Тернер 1995, с. 75]. Це і дозволяє зробити припущення про здатність художнього тексту відтворювати й продукувати незвичні суб’єктивні стани психіки за допомогою особливої ритміко-просодичної організації.

Отже, **актуальність** цієї статті визначається загальною спрямованістю сучасних філологічних студій на пошук нових шляхів до розкриття прихованих смислів художнього тексту, встановлення його концептуальної будови, поглиблення уявлень про механізми породження художньої образності.

Предметом нашого вивчення є ритміко-просодичний аспект втілення змінених станів свідомості (далі ЗСС) в образному просторі художнього тексту.

Метою дослідження є встановлення особливостей художнього втілення ЗСС на основі чергування ритмічних моделей художнього тексту. Зазначена мета передбачає вирішення таких **завдань**: 1) надати визначення ЗСС в лінгвістичному висвітленні; 2) встановити взаємозв’язок між ритміко-просодичними параметрами тексту та його образною площиною; 3) виокремити ритміко-просодичні засоби втілення ЗСС у художньому тексті.

Матеріалом дослідження слугував роман І. Стоуна “*Lust for Life*”, присвячений видатному голландському художнику Вінсенту ван Гогу.

Як уже зазначалося, звернення до художнього тексту на сучасному етапі розвитку філології пов’язане передовсім з можливістю доступу до концептуальних структур, укорінених у нашому мисленні. При цьому значна увага зосереджується на особливостях втілення емоцій, про що свідчить виокремлення досліджень емоційних концептів в окрему галузь – когнітивну емотіологію [Воробйова 2008]. Проте існує набагато ширший спектр текстових явищ, пов’язаних з психічною діяльністю людини, вивчення яких можливе лише за умови залучення теоретичних засад психології. Саме таку можливість надає лінгвопсихологічний підхід до аналізу художнього тексту, предметом дослідження якого є засоби вербалізації та особливості концептуалізації психічних явищ у тексті. Серед останніх особливе місце займають змінені стани свідомості.

У психології ЗСС трактуються як нетривалі непатологічні психосоматичні стани, які виникають у психічно здорових людей під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Такими факторами можуть бути надзвичайні ситуації, психотропні засоби, медитація, творчий акт та інші [Людвиг 2003, с. 3-5; Spivak 2004, с. 28]. ЗСС можуть супроводжуватися такими характерними симптомами: змінами перебігу мисленневих процесів; порушенням відчуття часу; втратою контролю над власною емоційною сферою; викривленням сприйняття образу власного тіла; перекрученням смислу й значення; відчуттям відродження; підвищеною чутливістю до навіювання [Людвиг 2003, с. 6-11].

Увагу лінгвістів ЗСС привернули через зміни, які вони спричиняють у вербальній поведінці людини [Спивак 1986; Spivak 2004, с. 29-31]. У ракурсі художньої семантики ЗСС можуть розглядатися з трьох позицій: як одна зі сторін вивчення психологічного портрету автора тексту; як частина образного простору тексту; а також у аспекті рецептивної семантики. Ми аналізуємо ЗСС як частину образного простору тексту та зосереджуємося на виокремленні засобів їх втілення в системі вербальних і персонажних образів.

Вивчаючи ЗСС у художній семантиці, слід брати до уваги неможливість застосування традиційних методик дослідження концептів, оскільки безпосередні вербальні маркери цього текстового явища відсутні. Вирішення цієї проблеми ми вбачаємо в залученні лінгвопсихологічного підходу до аналізу художнього тексту. Останній передбачає використання теоретичних розробок у галузі психології. Так, пошук фрагментів тексту, які містять опис ЗСС, ґрунтується на виділенні можливих джерел, що викликають цей стан, а також ідентифікації симптомів, які супроводжують його. На другому етапі шляхом контекстуально-інтерпретаційного аналізу виокремлюються засоби вербального втілення ЗСС в образній системі художнього тексту.

Проілюструємо застосування вище зазначеної методики на прикладі фрагментів, присвячених опису процесу творчості художника А. Мауве у романі І. Стоуна “*Lust for Life*”:

He did not know that Mauve was undergoing the metamorphosis of the creative artist. He began a canvas lethargically, working almost without interest. Slowly his energy would pick up as ideas to creep into his mind and become formulated. He would work a little longer, a little harder each day. As objects appeared clearly on the canvas, his demands upon himself became more exacting. His mind would flee from his family, from his friends and other interests. His appetite would desert him and he would be living on nervous energy. His body would shrink on its ample frame and the sentimental eyes become lost in a hazy mist. The more he became fatigued, the more desperately he worked. The nervous passion which possessed him would rise higher and higher. In his mind he knew how long it would take him to finish; he set his will to last until that very day. He was like a man ridden by a thousand demons; he had years in which to complete the canvas, but something forced him to lacerate himself every hour of the twenty-four. [...]

Once the canvas was delivered, he collapsed in heap. He was weak, ill, delirious. It took Jet many days to nurse him back to health and sanity. His exhaustion was so complete that the very sight or smell of paint made

him nauseated. Slowly, very slowly, his strength would return. In its wake would come his interest. He would begin to putter about the studio cleaning up things. He would walk in the fields, at first seeing nothing. In the end some scene would strike his eye. And so the cycle began all over again (I. Stone *Lust for Life*, p. 185).

Симптомами, які сигналізують про перебування митця у зміненому стані свідомості, є порушення його здатності до перевірки реальності; дезорієнтація в часі; втрата контролю; виникнення граничних емоційних станів; спотворення образу власного тіла; відчуття відродження [Людвіг 2003, с. 6-7]. Заглиблення в творчий процес зумовлює майже повну відсутність сприйняття реального оточення. У ході аналізу текстових засобів втілення ЗСС у представленому фрагменті привертає увагу залежність станів митця від зміни ритму сприйняття ним дійсності. Втілення ЗСС, індукованих творчим процесом, відбувається внаслідок варіювання ритмічної організації тексту. Під ритмом ми розуміємо регулярне повторювання схожих одиниць на фонетичному, морфологічному, синтаксичному, лексичному та семасіологічному рівнях. Окрім того, ритм може виявлятися і через встановлення смислових зв'язків і відношень у тексті шляхом повторюваності певних фрагментів, пов'язаних між собою схожістю зображуваних подій чи явищ, побудові тексту на принципі циклічності. Така рекурентність на вербальному і композиційно-нарративному рівнях має смислопороджуюче, текстотвірне та експресивно-емоційне значення.

Наведений вище приклад можна розділити на три частини: 1) зав'язка – намагання митця увійти в ЗСС, яке він суб'єктивно переживає як творче натхнення; 2) емоційне крещендо – переживання ним такого стану, що супроводжується незвичним спалахом внутрішньої енергії; 3) розв'язка – вихід зі ЗСС, що завершується поверненням до нормального стану свідомості або ж виникненням патологічного хворобливого стану. Кожна з виділених частин характеризується відповідними ритмічними параметрами. Зміна ритму сприйняття дійсності втілюється шляхом чергування мовленнєвих одиниць з семантикою пасивності (*lethargically, without interest*) та активності (*energy, passion, rise, force, lacerate*). Експресивно-емоційний ефект підсилюється і на синтаксичному рівні внаслідок використання паралелізму, перелічення, безсполучникового зв'язку всередині речень. У фрагменті знаходимо посилення на рекурентність таких станів художника: *And so the cycle began all over again*.

Проілюструємо зображення циклічності ЗСС на прикладі фрагментів, присвячених опису творчої особистості Вінсента ван Гога. Перший етап можна показати на основі такого прикладу:

Vincent knew that to attain the high yellow note which dominated his Arlesian canvases he had to be on edge, strung up, throbbingly excited, passionately sensitive, his nerves rasped raw. If he allowed himself to get into that state, he could paint again as brilliantly as he had before (I. Stone *Lust for Life*, p. 438).

Намагання художника отримати ідеальний колір (*to attain the high yellow note*) пов'язане з досягненням крайнього вияву почуттів. Зміна ритміко-просодичної організації є результатом використання прийому градації (*on edge, strung up, throbbingly excited, passionately sensitive, his nerves rasped raw*).

У наступному фрагменті представлено ЗСС як стимул творчості:

His powers came back; his sense of the universal rhythm of nature, his ability to smash off a large canvas in a few hours and flood it with glaring, brilliant sunshine. Each day saw a new picture created; each day saw a rise in his emotional gauge. He painted thirty seven canvases without a pause (I. Stone *Lust for Life*, p. 439).

У момент творчого піднесення, що супроводжується ЗСС, художник відчуває надзвичайну насагу. Зниження свідомого контролю стає причиною спалаху більш інтенсивних, ніж у нормальному стані, емоцій [Людвіг 2003, с. 6]. Сила впливу картин персонажа підкреслюється за допомогою метафори *flood it with glaring, brilliant sunshine*. Прискорення ритму передається шляхом використання паралельних безсполучникових конструкцій. Надзвичайна енергійність художника втілюється за допомогою мовних одиниць *smash off, flood, rise, які містять семи violently, noisily, large number of something, increase, пов'язані з відхиленням від норми*.

Водночас, стан ЗСС не може бути довготривалим, оскільки спричиняє фізичне й емоційне виснаження. Наприклад:

One morning he awoke feeling lethargic. He could not work. He sat on a chair. He stared at a wall. He hardly moved all through the day. The voices came back to his ears and told him queer, queer tales (I. Stone *Lust for Life*, p. 439).

У наведеному прикладі спостерігаємо деструктивні наслідки ЗСС. Відбувається редукція емоційної активності, що втілюється шляхом вживання дієслів, які позначають відсутність здатності до дії, сповільнену реакцію (*could not, stared, hardly moved*). Прикметник *lethargic*, який містить семи *no energy, no interest* (відсутність енергії, відсутність інтересу), передає знижений рівень активності та відхилення від нормального життєвого ритму.

Циклічність перебігу ЗСС та їхній зв'язок з творчим процесом втілюється шляхом порівняння з ритмами природи. Так, сезонні цикли тісно пов'язуються з психічними станами персонажа та його творчістю:

The late Provençal autumn came to a focal point of beauty. [...] And with then late autumn came Vincent's full strength. He saw that his work was getting on. Good ideas began to spring anew in his mind; he was happy in letting them develop (I. Stone *Lust for Life*, p. 463).

Втрата зв'язку з природою та здатності відроджуватися разом з нею набуває асоціативно-символічного значення божевілля і смерті:

He returned to work in his studio on the first real day of spring. [...] The eternal re-creation of nature brought forth no new life in Vincent. For the first time since he had grown accustomed to his companions, their mad babblings and periodic seizures tore his nerves and ripped into his vitals (I. Stone *Lust for Life*, p. 473).

Отже, ЗСС є художнім втіленням альтернативних форм свідомості в сукупності вербальних і персонажних образів. Основним засобом репрезентації ЗСС є зображення зміни звичного ритму сприйняття персонажем дійсності. Уповільнення чи прискорення такого ритму відображується шляхом експресивності синтаксичної організації художнього тексту, а також семантики мовних одиниць. Безпосередній зв'язок між ритмом і смисловим планом тексту встановлюється проведенням паралелей між природними ритмами (наприклад, змінами пір року) та процесами творчості.

У результаті аналізу було виокремлено три основні етапи ЗСС, спричинені творчим актом: 1) свідоме намагання митця увійти в ЗСС; 2) переживання ним такого стану; 3) вихід зі ЗСС, що завершується поверненням до нормального стану свідомості або ж виникненням патологічного хворобливого стану.

Перспективою дослідження в обраному напрямі є аналіз зв'язку ритміко-просодичних засобів втілення ЗСС на концептуальному рівні художнього тексту.

Література

Бишук Г. В. Ритмічна модель англomовного художнього тексту (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі соціально-психологічних оповідань письменників ХХ ст.): дисертація ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Бишук Галина Володимирівна. – К., 2003. – 223 с. Воробйова О. П. Поетика хвиль в контексті емоційного резонансу (нарис з когнітивної емотіології) // Мова, культура й освіта в сучасному світі: зб. наук. пр. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2008. – С. 126-135. Вороб'єва О. П. Словесна голографія в пейзажному дискурсе Вирджинии Вулф: модуль, фракталы, фузии // Когніція, комунікація, дискурс: Міжнародний електронний збірник наукових праць. Серія "Філологія". – Харків, 2010. – №1. – С. 47-74. Гиришман М. М. Ритм художественной прозы / Михаил Моисеевич Гиришман. – М.: Советский писатель, 1982. – 366 с. Людвиг А. Изменённые состояния сознания // Изменённые состояния сознания / ред. Ч. Тарт. – М.: ЭКСМО, 2003. – С. 14-37. Спивак Д. Л. Лингвистика изменённых состояний сознания: монография. / Дмитрий Леонидович Спивак. – Ленинград: Наука, 1986. – 92 с. Тарасенко В. В. Фрактальная семиотика: "слепые пятна", перепетии и узнавания / [закл. ст. Ю. С. Степанова] – М.: Книжный дом "ЛИБРОКОМ", 2009. – 232 с. Тернер Ф., Петель Э. Поэзия, мозг и время // Красота и мозг. Биологические аспекты эстетики / ред. И. Ренчлера, Б. Херцбергер, Д. Эпстайна [пер. с англ.] – М.: Мир, 1995. – С. 74-97. Spivak D. L. Linguistics of Altered States of Consciousness: Problems and Prospects / D. L. Spivak // Journal of Quantitative Linguistics. – Vol. 11, № 1-2. – 2004. – p. 27-32. Tsur R. Toward a Theory of Cognitive Poetics / Reuven Tsur. – North Holland: Elsevier Science Publishing Company, 1992. – 573 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

Stone I. *Lust for Life. A Biographical Novel of Van Gogh* / Irving Stone. – N.Y.: New American Library, 1964. – 509 p.

РЕПЕХ Н. В.

(Київський національний лінгвістичний університет)

СЕМАНТИКА ПОЧАТКУ ТА КІНЦЯ В АНГЛОМОВНОМУ ЖУРНАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

У статті визначено концептуальні структури репрезентації семантики ПОЧАТКУ та КІНЦЯ в англomовному журнальному дискурсі, представлені образ-схемами. Виявлено, що просторово-перцептивна, кінетична та силова репрезентація досліджуваної семантики зумовлена специфікою її формування на основі осмислення відповідного сенсомоторного досвіду. Доведено, що актуалізація виокремлених образ-схем у значенні мовних засобів на позначення ПОЧАТКУ і КІНЦЯ дозволяє представляти події у медіатексті в різних ракурсах.

Ключові слова: суперординатний рівень категоризації, образ-схема, сенсомоторний досвід, конструювання, семантика ПОЧАТКУ і КІНЦЯ.

Репех Н. В. Семантика НАЧАЛА и КОНЦА в англоязычном журнальном дискурсе: лингвокогнитивный аспект. В статье раскрыты концептуальные структуры репрезентации семантики НАЧАЛА и КОНЦА в англоязычном журнальном дискурсе, представлены образ-схемами. Установлено, что пространственно-перцептивная, кинетическая и силовая репрезентация исследуемой семантики обусловлена спецификой её формирования на основе осмысления сенсомоторного опыта. Доказано, что актуализация выделенных образ-схем в семантике языковых средств, обозначающих НАЧАЛО и КОНЕЦ, позволяет представлять события в медиатексте в различных ракурсах.

Ключевые слова: суперординатный уровень категоризации, образ-схема, сенсомоторный опыт, конструирование, семантика НАЧАЛА и КОНЦА.